

Seminaareista jäljelle jäi muisto vain

Nykyajan nuorelle opiskelijalle sana “seminaari” tuo mieleen yliopisto-opettajan johtamat harjoitukset. Vanhemman polven ihmiselle sana voi tarkoittaa myös kansakoulunopettajien koulutuslaitosta. Seminaareista ensimmäinen perustettiin Jyväskylään vuonna 1863 valmentamaan opettajia aloitteleviin kansakouluihin. Vuoden 1971 opettajankoulutuslain ja vuoden 1973 -asetuksen myötä muutamat seminaarit lakkautettiin, mutta Rauman, Hämeenlinnan, Savonlinnan ja Kajaanin seminaarit saivat jatkaa eri yliopistojen kasvatustieteellisten tiedekuntien opettajankoulutuslaitosten filiaaliyksikköinä. Opettajankoulutuksen muutokseen vaikutti etenkin ovella odottava peruskoulu-uudistus. Seminaarikoulutuksen ei uskottu vastaavan uuden koulumuodon vaatimuksia.

Opettajankoulutus muuttui yliopistomaiseksi siltäkin osin, että yksiköissä voidaan suorittaa kasvatustieteen kandidaatin, lisensiaatin ja tohtorin tutkinnot. Perinteisen kansakoulunopettajan tehtäviin alettiin kouluttaa luokanopettajia, jotka suorittavat tähän sovelletun kasvatustieteen maisterin (aik. kandidaatin) tutkinnon. Opettajaksi opiskelussa näkyy tieteellisen tiedon kasvanut arvostus. Monet käytäntöä kannattavat haikailevat vieläkin seminaarikasvatuksen perään, mutta lienee vaikea osoittaa, valmentaisiko se häiriöluokkien opettamiseen ja kasvattamiseen paremmin kuin “tieteenalaistettu” opettajankoulutus..

Seminaarien lukumäärä oli 1900-luvulle tultaessa noussut kahdeksaan, niistä kaksi ruotsinkielistä. Ne oli sijoitettu pikkukaupunkeihin. Venäläistämisajan vallanpitäjät arvelivat, ettei

suomalaiskansallinen vastarintaliike iskisi tulta kaukana pääkaupungin poliittisista vaikutuksista. (Kuikka 1991, 28.) Toisin kävi, sillä seminaareista tuli isänmaallisen innoituksen työssijoja. Toinen syy pikkukaupunkien suosimiseen oli halu varjella seminaarilaisia kansakoulun hengelle haitallisen huvitteluelämän vaikutuksilta (ks. Kajaanin seminaari 1900-1950, 14-15). Vähäpätöisen paikkakunnan kulttuurille ja talouselämälle seminaarin saaminen oli piristysruiske. Asian vuoksi kaupungit tekivät tuntuvia taloudellisia uhrauksia (ks. Heikkinen 2000, 22). Sitä paitsi valtion ylläpitämä seminaarin harjoituskoulu toi kaupungille suoranaista säästöäkin. Se tyydytti esim. Jyväskylän kansakouluntarpeen lähes puoleksi vuosisadaksi (Käppi 2000, 13-14).

KUVA 1. *Kajaanin seminaarin päärakennus.*

Oli luonnollista, etteivät uudet opettajankoulutusyksiköt ole pystyneet kovin paljon vaalimaan menneen ajan vaatimusten mukaisiksi muovautuneiden seminaarien perinteitä. Näin sitäkin heikommin, kun vuonna 2010 Kajaanin ja Hämeenlinnan kunnianarvoiset opettajankoulutusyksiköt siirrettiin emäyliopistojensa sijaintipaikkakunnille, Ouluun ja Tampereelle. Vaikka Rauman ja Savonlinnan seminaarikampuksilla vielä jatketaan luokanopettajankoulutusta, niin tosiasiasa voidaan huokaista, että seminaareista jäljelle jäi muisto vain.

Jyväskylän seminaari loi mallin

Suomessa virallinen kansakoululaitos aloitti 1860-luvulla. Tästä alkoi koulutuksen irtautuminen kirkollisesta kansanopetuksesta, koska kansakoulusta tuli kunnan, uudenlaisen hallintoyksikön laitos. Kunta luotiin vuonna 1865 annetulla säädöksellä, jossa sen hallinnoitavaksi määrättiin pitäjän 'maalliset' asiat kirkollisten jäädessä seurakunnalle; kaupunkien kunnallishallinto uudistettiin muutamaa vuotta myöhemmin. Irtautumista edisti vielä uuden kirkkolain säätäminen ja koulutoimen ylihallituksen perustaminen. Uutta oli sekin, että senaatti antoi yleisen mahdollisuuden tehdä kansakoulun järjestämistä koskevia ehdotuksia. Taisi olla ensimmäinen kerta, kun Suomen valtio kilpailutti jotakin aikomustaan!

Pastori Uno Cygnaeuksen ehdotus oli vallanpitäjistä tarkoituksenmukaisin, ja hän sai laatia yksityiskohtaisemman ehdotuksen. Muodoltaan ja sisällöltään kansakouluinstituutiosta tuli suuressa määrin Cygnaeuksen ajatusten mukainen. Myös suomalainen seminaari on hänen luomuksensa. Vaikutteita Cygnaeus haki senaatin kustantamalla opintomatalla Saksasta ja Sveitsistä. Tästä alkoi pitkäaikainen yhteys saksankieliseen pedagogiikkaan. Kirkko ei helpolla luopunut kansan-kasvatusmonopolistaan, mitä osoittaa mm. tuomiokapitulien

ehdotus seminaareista. Näitä tulisi perustaa piispanistuimien läheisyyteen kouluttamaan lukkareita rahvaan opettajiksi. Tälle ehdotukselle Cygnaeus ei lämmennyt, sillä hän uskoi, että tuomiokapitulien kaavailuissa kansakoulusta tulisi vain laajennettu kiertokoulu.

Uno Cygnaeus oli pappi mutta ei fundamentalisti. Siksi hän uskoi ihmisen hyvyyteen ja kehityskelpoisuuteen. Tutustuttuaan Johan Heinrich Pestalozzin ajatuksiin hänessä vahvistui usko, että edistämällä “todellista lukutaitoa kansan keskuudessa [—] niin sanottu huonompi kansa” voisi hankkia itselleen “kansalaissivistystä ja kehittää niitä luonnonlahjoja, jotka Herra on itsekullekin antanut” ja jotka ovat olleet tähän asti “niin sanotun paremman kansan erikoisoikeutena”. (Lönnbeck 1910, 65.) Siten kansakoulun tarkoituksen määrittelyssä toteutuu kolme modernia periaatetta: tasa-arvo, yleissivistys ja itsensä toteuttaminen. Samoilla linjoilla oli myös J.W. Snellmanin kansanopetusajattelu, vaikka hän ei Cygnaeuksen tavoin uskonut koulun kasvattavaan vaikutukseen.

Keisari-suuriruhtinaan hallitsemassa Suomessa säädökset olivat “Keisarillisen Majesteetin Armollisia Julistuksia” tai “Asetuksia”. Vuonna 1866 “kansakoulutoimen järjestämisestä” annetussa asetuksessa (Asetus-Kokous 1866 No 12) säädettiin monia asioita ja melko yksityiskohtaisesti. Samalla annettiin useita ohjesääntöjä. Se on ymmärrettävää, koska kansakoulu oli täysin uusi laitos ja sen järjestäminen toteuttajille outo tehtävä. Jotta laitoksen toiminta pääsisi alkuun, sen ongelmat oli kaikin osin ratkaistava yhdellä kertaa. Erityisen tärkeä käytänteitä hakeville kansakouluille oli *Opetuskaava seminaarin mallikoululle*, joka annettiin asetuksen yhteydessä. Yksittäisen kansakoulun opetussuunnitelmana se toimi vuoteen 1881, jolloin säädettiin ns. mallikurssit.

Jyväskylän seminaarin ensimmäisenä johtajana sekä sen jälkeen kansakoulujen ylitarkastajana Uno Cygnaeus näytti suunnan haparovia ensiaskeliaan ottavan kansakoulun toiminnalle,

vaikka Cygnaeuksen visiot olivat joiltakin osin hankalia käytännössä toteuttaviksi. Usein vieläkin esitetty lausuma "cygnaeuslainen kansakoulu" osoittaa arvostusta perustajaisän työtä kohtaan.

Äreä ja liian omaperäisenä pidetty Snellman jätettiin Cygnaeuksen ehdotusta tarkastamaan valitusta toimikunnasta, mutta nykyään on esitetty, että tervejärkisine ideoineen hän olisi ansainnut näkyvämmän sijan. Kun kansakoulu oli tarkoitettu, Snellmanin sanoin, "rahvaan oppikouluksi ja yliopistoksi", sen opetusohjelman suunnitteleminen asetti Cygnaeukselle ja hänen työtovereilleen paineita.

KUVA 2. Seminaariopiskelun käytänteisiin kuului työharjoittelua seminaarin puutarhassa.

Todellisella lukutaidolla Cygnaeus tarkoitti - kuten myös Snellman - opitun ymmärtämistä ja sisäistämistä. Kirkollinen perintö ilmeni laajahkona uskonnonopetuksena. Nykyiseen peruskouluun verrattuna huomiota herättää taitoaineiden saama erityishuomio. Seminaarikoulutuksessa tätä pyrittiin edistämään, koska käytännön työn osuus oli varsin suuri. Paitsi käsityöpajoja seminaarin vakiotiloihin kuului kasvihuone puu- ja kasvitarhoineen. Alkuaikoina Jyväskylän seminaarin naisoppilaat harjoittelivat myös lastentarhassa ja -seimessä sekä navetassa!

KUVA 3. *Tenttiin valmistautumista Kajaa-
nin linnan raunioilla.*

Oppivelvollisuuslaki toi vähäisiä muutoksia seminaarijärjestelmään. Huomattavin oli kansakoulun yhteyteen perustettava alakansakoulu, jonka opettajien koulutusta varten perustet-

tiin neljä seminaaria. Muutoin seminaarien lukumäärä oli vakio lukuun ottamatta sotien jälkeen syntyneitä Savonlinnan ja Kemijärven seminaareja. Opettajankoulutuksen muuttumista yliopistotasoiseksi, enteili Jyväskylän seminaarin lakkauttaminen ja sen toimintaa korvaavan Kasvatusopillisen korkeakoulun perustaminen vuonna 1934. Sotien jälkeen perustettiin muutamia opettajakorkeakouluja.

Olli Murtorinne

Kajaanin seminaarin opettajia 1950-luvulla

Eero Sipilä

Herman Helvelahti

Marjatta Sorsa

“Elantojärjestyksestä kammiokunnassa”

Oppilaiksi Jyväskylän seminaariin otettiin 18 vuotta täyttäneitä neitoja ja nuorukaisia. Vaatimuksina oli senaikainen kansalaiskelpoisuus, johon kuului konfirmaatio ja Herran pyhällä ehtoollisella käynti sekä terve “ruumiinrakennus”. Opilliset vaatimukset olivat aluksi vähäiset, koska Suomeen ei vielä ollut muodostunut varsinaista koululaitosta.

Millaisia hakijoita seminaariin oli? Miespuoliset olivat etupäässä maalaiskodeista, naispuoliset useimmin herras-perheistä. Näille mamselleille opettajan ura tarjosi itsenäisen aseman, elleivät astuneet avioliittoon. 1900-luvulla avioliittoa ei enää pidetty esteenä naisen toimimiselle ammatissa. Samuli Paulaharju (1937, 99) on kuvannut elävästi Jyväskylän seminaariin pyrkivien miesten kirjavaa joukkoa:

“Jollakulla oli jo reservijussin passit ja pitkät viikset, muutamilla tukkijullin hartiat ja keksimiehen kourat. Oli joukossa alamittainen nälkämään napero, oli myös rasvaisilla kalakukoilla ja talkkunoilla ruokittu Savon jätti, oli joku kaupunkilainen herranteelmäs. Mutta useimmat olivat maakuntien hallavatukkaisia, kotivilloihin puettuja matteja [—”.

Pienen Jyväskylän kaupungin olisi ollut vaikea majoittaa suurta seminaarilaisjoukkoa; vain harva oli paikkakuntalainen. Siksi laitoksessa tuli olla asuntola. Siitä käytettiin nykyisin oudontuntuista nimeä: “kammiokunta”. Seminaarin ohjesäännössä oli erillinen luku “Elantojärjestyksestä kammiokunnassa”. Siellä asuminen oli tärkeä osa seminaarin eettistä kasvatusta eli siveellistä, kuten asia siihen aikaan ilmaistiin. Periaatteina luetellaan puhtaus ja järjestys, kohtuullisuus ja työnteko sekä kaikenlaisen säädyttömyyden välttäminen. Etenkin miesoppilaita muistutettiin, etteivät tupakanpolto ja väkevien juomien nauttiminen käy päinsä oppilaitoksessa. Kammiokunnassa asuville määrättiin sotaväkimäisen tarkka ja tiukka päiväjärjestys. Aamulla annet-

tiin “yleisen ylösnousun merkki” klo 5½ (5,30). Jaksot opiskeluun, ruokailuun ja harrastustoimintaan ja asunnon kunnossapitoon rytmittivät päivän. Poikkeuksia tehtiin jumalanpalveluksen vuoksi pyhisin sekä viikon kahtena päivänä talousaskareisiin ja maataloustöihin osallistumista varten. (Asetus-Kokous 1866 No 12; Kerkkonen 1823, 79-80.)

Alkuaikoina Jyväskylän seminaari sijoittui vuokratiloihin. Omat rakennukset saatiin Cygnaeuksen jo siirrettyä ylitarkastajaksi. Hän varoitti rakentamasta niitä kasarmi-
maisiksi, “sillä sellaisissa pääsee auttamattomasti vallalle kasarmihenki” (Cygneus 1910, 522). Hänen pettymyksekseen uudet komeat punatiiliset talot olivat kuin kasarmirakennuksia. Näin ehkä siksi, että siihen aikaan julkiset rakennukset tehtiin niin toistensa näköisiksi, ettei osannut päätellä, oliko kysymyksessä virasto, koulu, sairaala vai kasarmi. Osa rakennuksista on vieläkin yliopiston käytössä, nyt kampuksen ylpeytenä

Jyväskylän seminaarin alkuaikoina kasvatuksen ankaruutta pehmensi oppilaitoksen kodinomaisuus. Vielä 1800-luvulla seminaarinjohtaja ja opettajatkin kutsuvat oppilaita koteihinsa, mutta ajan mittaan se ei enää käynyt päinsä. Varsinkin viime sotien jälkeisen opettajapulan vallitessa seminaarit laitostuivat, kun niihin oli otettava niin paljon oppilaita kuin resurssit sallivat, joten kodinomaisuudesta ei ollut jäljellä häivähdyistäkään. (Halila 1963, 287.)

Seminaarialueesta tuli kaupunki kaupunkiin niin Jyväskylässä kuin muissakin seminaarikaupungeissa. Kammiokuntia viimeksi sanotuissa oli tietääkseni vähän. Vasta viime sotien jälkeen rakennettiin oppilajasuntoloita eli internaatteja. Niissä ei kuitenkaan noudatettu kammiokuntamaista järjestystä, joskin yleinen valvonta ainakin juopottelun ja luvattomien yöpoissaolojen osalta oli tiukkaa. Valvonnan lieventyminen oli ajan hengen mukaista, mutta siihen vaikutti myös opettajakorkeakoulujen malli. Niissä opiskelijoilla oli “akateeminen vapaus”, joten olisi ollut outoa, että samaan ammattiin

koulutettavien kohtelu eri oppilaitoksissa olisi poikennut kovin paljon toisistaan.

Kaiken kaikkiaan: seminaareissa tulevat opettajat pyrittiin kasvattamaan mallikansalaisiksi. Useimmiten onnistuttiinkin, kuten seuraavassa jaksossa kerrotaan.

KUVA 5. Kajaanin seminaarin kasvatusopin ja psykologian lehtori Hilikka Karttunen noudatti perinteitä ja kutsui valvontaluokkansa 'poikia' kotiinsa. Eturivissä Pentti Silvasti, Esa Jokinen, Jorma Nousiainen ja Esa Tolonen sekä takarivissä Toivo Rissanen, Oiva Maunuksela, Hilikka Karttunen, Rauno Niemi, Heikki Nurminen ja Hannu Syväoja.

KUVA 6. Opettajien ja tyttöjen välinen köydenvetokilpailu Hämeenlinnan seminaarin syysretkellä 1966. Opettajien nokkamiehenä on tietenkin rehtori Jussi Isosaari.

Kutsumustietoinen kansankynttilä

Seminaarissa tuleva opettaja kasvatettiin edessä olevaan työympäristöönsä eettiseksi esikuvaksi ja vaikuttajaksi. Kammiokunnasta annetussa ohjesäännössä se määritettiin näin: “yhteisen kansan opettajan ja opettajattaren tulee sekä esimerkillä että opetuksella puhdistavasti ja jalouttavasti vaikuttaa perittyyn tapaan ja kansalliseen ajatus- ja käytöslatuun.” Tämä onnistui etenkin silloin, kun tulevilla opettajalla oli herännyt erityinen kutsumus opetus- ja kasvatustyöhön. Varmaankin seminaariin hakijoissa ja oppilaaksi otetuissa oli kutsumustietoisia nuoria, mutta monissa innostus opettajantyöhön heräsi ehkä myöhemmin monivuotisen opiskelun kestäessä. Innostus saattoi

kyllä myöhemmin tyrehtyä työkentän ankeuteen. Kansakoulunopettajan palkka oli pieni, joten se ei houkutellut. Tästä näkökulmasta uranvalintaa ei kannata tarkastella, sillä suuria mahdollisuuksia vailla olevalle maalaistalon pojalle tai rengille samoin kuin herrasväen tyttärelle pienikin ansiotulo oli merkittävä, koska se takasi itsenäisen elämän.

Millaiseen ympäristöön etenkin alkuaikojen kansakoulunopettaja tuli? Aina hän ei tuntenut tulleen sivistystä janoavaan ja koululle myötämieliseen kylään. Jotkut perinteiseen elämäntapaan tottuneet maalaiset kokivat kansakoulun tarpeettomaksi tulokkaaksi. Kierto- ja rippikoulu olisivat riittäneet kuten ennenkin. Kunnanisät surkeilivat rahanmenoja ja kaikki vanhemmat eivät olleet halukkaita panemaan lapsiaan kouluun. Monet ottivat lapsensa pois kesken lukuvuoden. Kirjaviisautta ei arvostettu. Nuorta opettajaa kylän ilmapiiri saattoi masentaa. Hän kohtasi sotkua ja epäjärjestystä, välinpitämättömyyttä taloudesta, laiskottelua, puheissa kiroilua ja muutakin rivoutta, juopottelua ja renttumaista vapaa-ajan viettoa. Tällaiseen kylään tuli sitten cygnaeuslaisen seminaarihengen ja -oppien kasvattama nuori opettaja! Millainen hän oli - tai ainakin halusi olla? Uno Cygnaeus hahmotteli ihanneopettajan kuvan:

“Sosiaalisesti herännyt, työympäristöönsä sopeutunut, laaja-tietoinen, monitaitoinen, ahkera, siveellisesti nuhteeton, terve, ryhdikäs, luonteeltaankin opettajaksi sopiva, kristillismielinen [—]. Opettajan oli jaksettava olla “huutavan ääni korvessa”. Hänen oli koetettava olla yksinäiselläkin työpaikallaan kutsumuksestaan tietoinen hengen ja aatteen soturi, jolla oli lähetyssaarnaajan aktiivista, murtumatonta mieltä. Hänen oli yritettävä olla uudisraivaaja, kaiken hyvän kannattaja, rakentaviin aatteisiin rohkeasti tarttuva. Opettajalla oli oltava luja vakaumus, että hän oli oikeassa, että hän edusti uutta, ehdottomasti parempaa aikaa, jonka tieltä vanhan oli väistyttävä.” (Halila 1967, 22.)

Opettajien kaunokirjallisissa teksteissä on todentuntuisia

kuvauksia nuoren opettajan alkuvaikeuksista (ks. Syväoja 2004, 229-250). Usein kyläläiset oppivat vähitellen huomaamaan, mikä aarre kutsumustietoinen, periaatteistaan lujasti kiinni pitävä opettaja heille oli. Hän oli monen aloitteen tekijä, monen puuhan käynnistäjä ja jatkuva innostaja. Hänen taidollaan oli käyttöä taloudellisissa ja aatteellisissa yrityksissä. Hänet valittiin luottamustehtäviin, hän ohjasi näytelmiä, juhlissa hän piti puheita, perusti ja johti kuoroja ehkä orkesterinkin, perusti kirjaston ja hoiti sitä sekä ohjasi aikuisten opintoja ja organisoii urheiluharrastuksia. Kyläkirkon tai rukoushuoneen urkuriksi ei useinkaan saatu muita kuin opettaja. Opettaja oli mukana monen taloudellisen yrityksen (esim. sähkö- ja puhelinyhtiöt) hallituksessa, jopa yrityksen perustajanakin. Suoraan sanoen opettaja oli kaikessa mukana. Ennen kaikkea hän totutti tavallisen kansan arvostamaan oppia, sivistystä ja koulutusta. Alkuaikojen kansakoulunopettaja loisti kynttilänä sivistymättömyyden ja unteluuden pimeässä. Hän oli kansankynttilä! Seminaarin kasvattama!

Elintasovaatimusten noustua kansakoulunopettajatkin alkoivat vaatia parempaa palkkaa ja kohennusta luontoisetuihin. He perustivat oman ammattiliiton. Palkkataistelussa sana "kutsumus" oli haitta, koska työnantajan arveltiin mieltävän sen suoman tyydytyksen eräänlaiseksi palkan korvikkeeksi! Opettajat alkoivat muovata toimenkuvaansa ja pohtia, mitä heidän kannattaisi tehdä korvauksetta. Vähitellen kutsumusopettajan toimenkuva muuttui virkamiehen rooliksi. Sovitusta palkasta opettaja teki sovitut tehtävät ja antoi muun olla. Kuvaus on hieman kärjistetty, sillä entiseen tapaan pyyteettömiä, yhteisen hyvän eteen uurastavia kansakoulunopettajissakin toki oli. Kun oli taitoa, niin sitä käytti mielellään aineellisia etuja odottamattakin. Yleisen koulutustason kohottua opettajan valmiuksien kysyntä väheni. Opettaja oli kasvattanut itsensä tarpeettomaksi!

Seminaari koulutti umpiperään

Seminaarin opiskelijan pohjakoulutusvaatimukset tiukentuivat aikojen kuluessa. Kansakoulun yleistyttyä seminaariin pyrkivältä vaadittiin sen antamat tiedot, joiden osaamista kontrolloitiin pääsykokeissa. Itsenäisyyden ajan alussa kaksi seminaaria muutettiin keskikoulupohjaisiksi. Joissakin seminaareissa ylioppilaita koulutettiin opettajiksi yksivuotisilla hospitanttikursseilla. Ne olivat tilapäisiä ja lopetettiin kokonaan Kasvatusopillisen korkeakoulun aloitettua toimintansa. Sotien jälkeisen opettajapulan aikana järjestettiin poikkeusvalmistusta. 1950-luvun lopulta alkaen pääsyttökintoon kutsutulta vaadittiin keskikoulun päästötodistus. Tosin myös jotkut kansakoulun käyneet pääsivät oppilaiksi opiskeltuaan seminaarissa kaksivuotisen esikurssin. Tätä vaihetta kesti vain puolitoista vuosikymmentä, koska seminaareja lakkautettiin tai siirrettiin yliopistojen yhteyteen.

Useimmat opettajat olivat tyytyväisiä saatuaan seminaarista pätevyystodistuksen. Sodanjälkeisen opettajapulan mentyä virkoja oli tarjolla kohtalaisesti. Edistyäkseen ammatissaan ja henkiseksi virkistyksekseen opettajat harrastivat jatko-opiskelua. Innokkaasti he osallistuivat erilaisille lyhytkursseille ja kansoittivat kesäyliopistoja. Lukiessa seminaarien matrikkeleja voi hämmästyä monen kansakoulunopettajan yliopistollisten arvosanojen määrää. Useat heistä olisivat halunneet maisterin paperit ja väitellä ehkä tohtoriksikin. Ylioppilastutkintoa vailloleva ei kuitenkaan saanut yhdistää arvosanoja akateemiseksi loppututkinnoksi. Tosin tietyt arvosanat kelpasivat irrallisinakin kansakouluntarkastajan viran pätevyysvaatimukseen. Sitä paitsi seminaarin käyneellä opettajalla oli oikeus hakeutua erityis- tai kansalaiskouluopettajan koulutukseen.

KUVA 7. Kansakoulunopettajat opiskelivat kansalaiskoulun yleisaineiden opettajiksi mm. Hämeenlinnan seminaarisessa. Kuva vuodelta 1966. Henkilöt vasemmalta Jorma Susi, Hannu Syväoja, Mauno Kuusela, Asko Alho, Reijo Aalto (takana), Pentti Gullsten (edessä), Jorma Polvi, Pekka Pukkila, Kirsti Perähuhta (takana), Ulla Ojanen (edessä), Jaakko Kirvesmäki, Esko Junttila ja Johannes Ketonen.

Etenkin yleisen koulutustason noustua ja akateemisten opiskelumahdollisuuksien laajennuttua kehityshaluinen ei-ylioppilasopettaja huomasi olevansa umpiperässä, jota ei haluttu puhkaista. Sotien välisenä aikana ilmiö kuului koulutuspolitiikan pysähtyneisyyteen, ja sodan jälkeen asian ajateltiin korjaantuvan, kunhan perusopetuksen kokonaisuudistus ratkaistaan. Siinä kurki ehti kenties kuolla ennen suon sulamista!

Seminaarinsa käyntyttä opettajaa pidettiin “valmiina”, joten

jatko-opiskelun tarvetta ei kyllin laajasti tiedostettu. Myöskään tulevaisuuteen tähtäävää opinto-ohjausta ei järjestetty. Kansakoulun alkuaikoina oli toisin. Tulisieluinen Uno Cygnaeus kävi kirjeenvaihtoa itse kasvattamiensa “oppilasparvien” kanssa. Kirjeiden sävy oli sydämellinen. Siitä esimerkkeinä aloitukset “Rakas poikani” tai jopa “Rakas lapseni” sekä lopussa “toivoo ijällinen ystäväsi Uno Cygnaeus “. Kirjeissään Cygnaeus antoi kasvateilleen henkistä ja joskus rahallistakin tukea, mutta ensisijaisesti hän tuntuu kehottavan näitä kamppailemaan vaikeuksissa ponnistelevan kansakoulun puolesta. (Ks. Cygnaeus 1910, 526-623.)

Kansakoulun kehittämisestä perin juurin innostunut Mikael Soininen ymmärsi opettajien kehittymishalukkuuden ja aloitti Helsingin yliopiston kasvatusopin professorina ollessaan opettajien yliopistolliset jatkokurssit. Tilapäisluontoisina niiden jatkuva järjestäminen oli kiinni suhdanteista, ja muutaman kurssin jälkeen ne loppuivat kokonaan. Jatkokurssien perilliseksi tuli Jyväskylässä vuonna 1912 aloitettu kesäyliopistotoiminta. Myöhemmin kävi mahdolliseksi suorittaa kansakoulunopettajan jatkotutkinto Kasvatusopillisessa korkeakoulussa. (Ks. Voipio 1944, 377-400.) Sen suosio oli vähäinen, koska se ei virallisesti pätevöittänyt mihinkään.

Opettajille tarjoutui jonkin verran mahdollisuuksia ulkomaisten kasvatusta ja kouluolojen omakohtaiseen seuraamiseen, mutta kielitaidottomat ja ulkomaanmatkailuun tottumattomat eivät rohjenneet käyttää apurahoin tuettua tilaisuutta hyväkseen. Seminaareista koetettiin sivistyskielten taidon puutetta poistaa jo autonomian aikana yrittämällä saada opetusohjelmaan vieraiden kielten opetusta, mutta venäläiset vallanpitäjät hyväksyivät vain venäjän. (Halila 1950, 285-286). Asia jäi sikseen, ja vasta viisikymmentäluvulla seminaarien opetusohjelmaan tuli vaatimaton englannin kielen oppimäärä. Sekin vähä jäi miltei merkityksettömäksi, kun oppisisältönä ei ollut oman ammattialan sanasto.

Yleisen kyvykkyytensä tai erityisten lahjojensa ansiosta opettaja saattoi edetä yhteiskunnassa ja kulttuurielämässä pitkällekin. Joistakin seminaarin käyneistä tuli kansanedustajia, jopa ministereitäkin (esim. Vilkku Joukahainen, Juhani Leppälä ja Mauno Forsman ynnä senaattori J.K. Kari), hallintomiehiä, toimittajia tai taiteilijoita. Miten pitkälle pääsi, oli kiinni yksilön kunnianhimosta, sinnikkydestä, sosiaalisesta pääomasta ja suotuisista suhdanteista.

Seminaarin opetussuunnitelma vastasi hyvin alkuperäistä tarkoitustaan eli kasvattaa monitietoisia ja -taitoisia opettajia oloihin, joissa sivistyksen kerros oli ohut ja hauras. Koulutus ei vain pysynyt ajan tasalla, sillä suomalainen yhteiskunta- ja elinkeinoelämä kehittyivät nopeammin. Monitahoinen seminaariopiskelu saattoi antaa opiskelijalle harhakuvaan, että hän oikeastaan tiesi aika paljon. Kulttuurielämän älyköitä tämä houkutti irvailuun, koska he pitivät seminaarisivistystä pintapuolisena. Ei ole kummaa, ettei tulenkantajien sukupolvi ottanut opettajakirjailijoiden teoksia täydestä, mistä kärsi mm. Yrjö Kilpisen “Tunturilaulujen” sanoittaja J.V. Törmänen. Pilailu säilyi sutkauksina. Vitsailtiin seminaariopiskelun monipuolisuudesta valittamalla, ettei siellä opetettu suutarintöitä. Kerrottiin myös jonkun seminaariopiskelijan kertoneen, että “tähtitiede jää vähän kesken”! Arvostelusta huolimatta monitahoisuus - pintapuolinenkin - oli käyttökelpoinen ominaisuus varsinkin alkeellisissa maalaisoloissa. Kritiikkiä kyllä ansaitsee seminaarin opetussuunnitelmien vanhanaikainen, sukupuoleen pohjautuva roolijako, mikä esim. miesten osalta tarkoitti sitä, etteivät he saaneet käytännöllistä kotitalousopetusta.

Seminaarikasvatuksen “hyveitä” voi luetella monia. Yksi oli lujan eettisen vakaumuksen juurruttaminen. Tosin se tapahtui “kristillis-siveellisessä” hengessä, mikä saattoi jotkut hieman vastahakoisiksi. Myös didaktiset käytänteet opetettiin kädestä pitäen sekä yleisesti että oppiaineittain. Muistan, kuinka lehtorien opettaessa meille asioita, he samalla konkreettisesti näyttivät,

kuinka saman voisi opettaa kansakoulussa; tosin jotkut tosikot ottivat kenttätyössään mallin vaihtoehdottomana, miltei lainomaisena, määräyksenä! Kolmas pluspisteitä ansaitseva oli seminaarin tehokas ja monipuolinen musiikinopetus. Seminaarin laulutunneilla syttyi monen innostus musiikkiin. Nykyisissä ja menneissä huippulaulajissa on useita seminaarien kasvatteja.

KUVA 8. Monimuotoinen musisointi, kamari- ja kuoromusiikista "rautalankaan", oli seminaarilaisten keskeisimpiä harrastuksia.

KUVA 9.(seuraavalla sivulla) Yhtä tärkeä oli liikuntaharrastus. Kajaanin seminaarin viestiuintikilpailuun osallistunut joukkue: Heikki Nurminen, Jorma Nousiainen ja Hannu Syväoja.

Asetukset

Keisarillisen Majesteetin Armollinen asetus kansakoulutoimen lopullisesta järjestämisestä. Suomen Suuriruhtinaanmaan Asetus-Kokous 1866 No 12. Annettu Helsingissä, 11 p:nä Toukokuuta 1866.

Keisarillisen Majesteetin Armollinen Ohjesääntö kansakoulunopettaja- ja opettajatar-seminaareille. Suomen Suuriruhtinaanmaassa. Suomen Suuriruhtinaanmaan Asetus-

Kokous 1866 No 12. Annettu Helsingissä, 11. p:nä Toukokuuta 1866.

Kirjallisuus

Cygneus 1910. Uno Cygnaeus. Kirjoitukset Suomen kansakoulun perustamisesta ja järjestämisestä. Kansanvalistusseura.

Halila 1963. Aimo Halila. Jyväskylän seminaarin historia. WSOY 1963.

Halila 1967. Aimo Halila. Opettaja kulttuurityössä. Teoksessa Opettaja ja koulu kulttuurielämässä. Opettajien kulttuuriseminaari Porissa 6.-11. 6. 1966. Suomen kulttuurirahasto.

Heikkinen 2000. Reijo Heikkinen. Koulutusta ja kulttuuria Kajaanin kampuksella. Sata vuotta opettajankoulutusta Kajaanissa. Oulun yliopisto Kajaanin opettajankoulutusyksikkö.

Kajaanin seminaari 1900-1950. Muistojulkaisu. Toim. Fr. Kääriäinen ym. Valistus 1950.

Kerkkonen 1923. Kaarlo Kerkkonen. Kansakoulu-käsikirja lisäyksineen. Järjestelmällinen kokoelma asetuksia, määräyksiä, kiertokirjeitä y.m. Suomen kansanopetuksen alalta ynnä aakkosellinen hakemisto. WSOY.

Kuikka 1991. Martti T. Kuikka. Suomalaisen koulutuksen vaiheet. Otava.

Käppi 2000. Pekka Käppi. Koulutus ja hallittu yhteistyö. Muutosprosesseja ja visioita. Omakustanne.

Lönbeck 1910. Gustaf F. Lönbeck. Uno Cygnaeus. "Suomen kansakoulun isä". Otava

Paulaharju 1937. Samuli Paulaharju. "Vaeltaja, sano Suomalaiselle...". Teoksessa Jyväskylän seminaari

1863-1937. Muistojulkaisu. Toim. J.M. Mikkola ym.

Syvöja 2004. Hannu Syvöja. Kansakoulu - suomalaisten kasvattaja. Perussivistystä koko kansalle 1866-1977. PS-kustannus.

Voipio 1944. Aarni Voipio. Mikael Soinisen elämä. Otava.